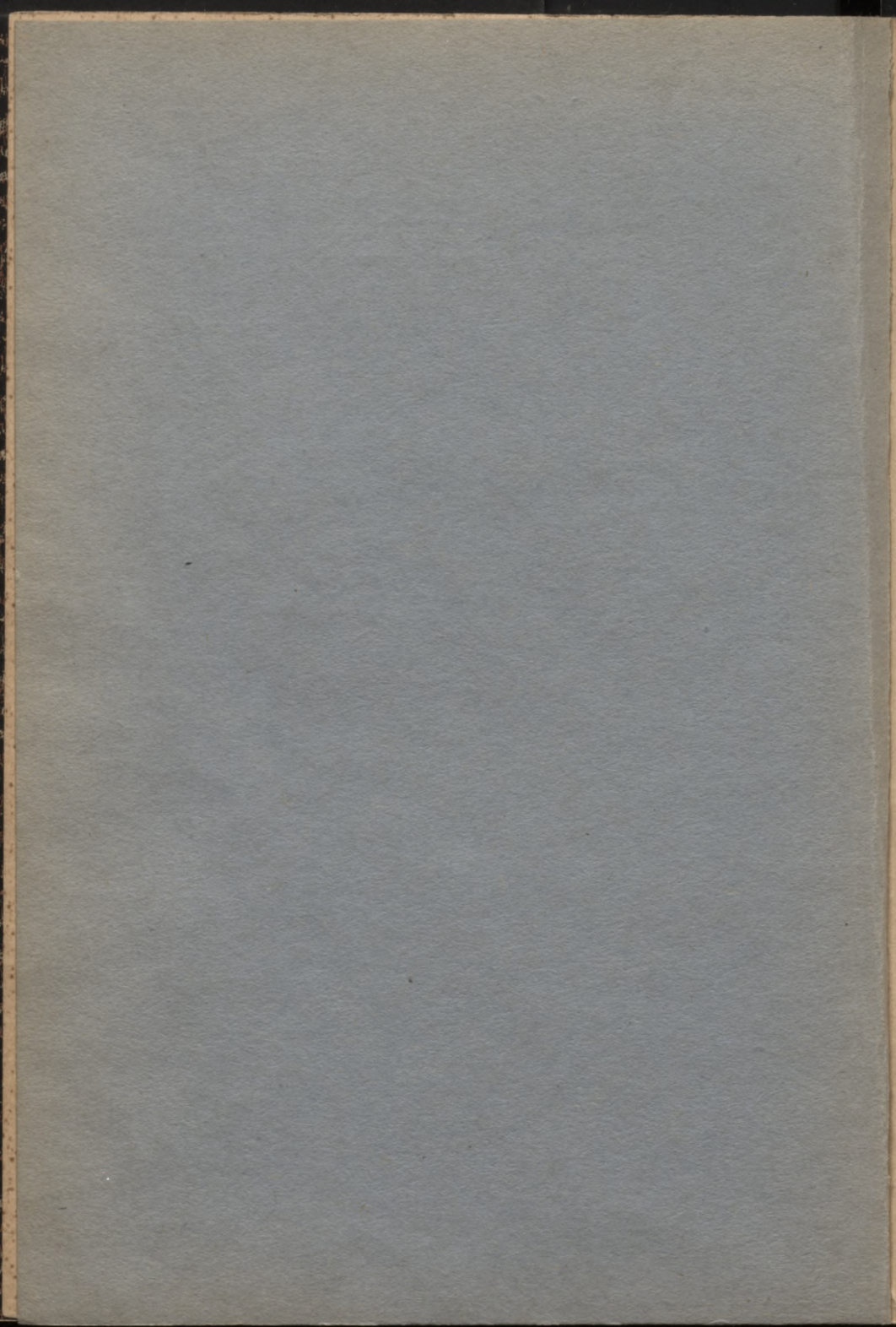

110
Latv. nod.

JULIJS BERGERS
ZVĒRINĀTA ADVOKĀTA PALĪGS

TĒRIŅU NESAMAKSA
KĀ KRĀPŠANA

RĪGĀ • 1940

L $\frac{34y}{123}$

Latv. nod.

JULIJS BERGERS

ZVĒRINĀTA ADVOKĀTA PALĪGS

VII C

193728

TĒRIŅU NESAMAKSA
KĀ KRĀPŠANA

RĪGĀ • 1940

343.977

0309046623

L. V. B.	
№	359201 ✓

Paro 1960

Šī referāta priekšmets ir nodarījums, kas pastāv iekš tā, ka cilvēks pasūta un patērē restorānā ēdienus vai dzērienus un pēc patērēšanas aiziet, nesamaksādams par šo tēriņu.

Kaut gan šis nodarījums gandrīz no visiem atzīts par sodāmu darbību, tomēr to parasti nemēdz uzskatīt par īpašu deliktu, bet gan mēģina to subsumēt zem kāda jau pastāvošā vispārējā noziedzīgā sastāva.

I. **Juridiskā literatūrā** tēriņa nesamaksas delikts pa lielākai daļai tiek pieskaitīts kādam jau pastāvošam deliktam, kā piem., krāpšanas deliktam (Hegler, *Betrug*, Bd. VII lpp. 436—437; Binding, *Lehrbuch des Gemeinen deutschen Strafrechts*, Bes. Teil; I lpp. 361). Arī Wachenfelds (*Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, lpp. 410) uzskata to par krāpšanu, norādot, ka tā esot «krāpšana aiz trūkuma»; acīmredzot, Wachenfelds runā par gadījumu, kad cilvēks izdara šo noziegumu, lai apmierinātu bada jūtas. Turpretim Franks (*Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich*, lpp. 357) atrod, ka ēdienu pasūtīšanas faktu vēl nevar uzskatīt par viltīgu attēlošanu, bet trūkstot pievilšanai nevar būt arī runas par krāpšanu. Kolers atrod faktu viltīgu sagrozījumu ēdienu pasūtīšanā no maksātnešpējīgas personas puses (J. Kohler, *Treu und Glaube im Verkehr*, lpp. 26).

Daži zinātnieki (P. Mincis, *Krimināltiesības*, Sevišķā daļa, lpp. 340, Fr. Lists, *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*, lpp. 458) pielīdzina tēriņa nesamaksu kredīta krāpšanai. Tomēr šeit tiek izlaists no acīm tas apstāklis, ka par viesu kredītpējas noslēpšanu var runāt vienīgi tad, kad visa viesu uzvešanās skaidri liecina par viņu spēju maksāt.

Beidzot tiek aizstāvēts uzskats, ka tēriņa nesamaksa ir patstāvīgs delikts — delictum sui generis (tā, A. Kronachers; «Ist die Zechprellerei Betrug?» lpp. 47, 48).

II. **Tēriņa nesamaksas veidi.** Tēriņa nesamaksa var izpausties dažādās formās, atkarībā no viesu maksātspējas, viesu apzināšanas un nodoma nemaksāt par tēriņu un proti:

- 1) maksātnespējīgs viesis, apzinoties šo savu maksātnespēju pasūta un patērē ēdienus ar nodomu nemaksāt un šo nodomu arī realizē;
- 2) maksātnespējīgs viesis, neapzinoties savu maksātnespēju, bet būdams maldīgi pārliecināts, ka viņam līdzekļi ir, patērē restorānā ēdienus ar nodomu samaksāt, bet vēlāk, pamanot savu maksātnespēju, groza savu nodomu un atstāj telpas, nesamaksājot tēriņu;
- 3) maksātnespējīgs viesis pie gluži tiem pašiem apstākļiem kā zem 2. p.kta norādītiem, pamanot savu faktisko nespēju samaksāt par tēriņu, negroza savu nodomu maksāt, paziņo saimniekam savu stāvokli un izlūdz no viņa kredītu. — Dotā gadījumā tad nevarētu runāt par tēriņa nesamaksu, it sevišķi, ja saimnieks atvēlē viesim lūgto krēdītu. Bet arī gadījumā, ja viesim neizdotos ar saimnieku izlūgt, nevarētu runāt par sodāmu tēriņa nesamaksu, jo viesis ir maldīgi attiecībā uz savu maksātnespēju; tā tad notikusi maldība faktā, kas nevar viņam tikt piešķaitīta par vainu (jo error facti non nocet);
- 4) maksātspējīgs viesis patērē ēdienus ar nodomu nesamaksāt tūlīt un to arī izpilda;
- 5) maksātspējīgs viesis patērē ēdienus ar nodomu tūlīt samaksāt, bet vēlāk savu nodomu

groza un nolemj vismaz tūlīt nemaksāt, ar kādu nodomu viņš atstāj restorānu.

III. Tēriņa nesamaksas pamatu var uzskatīt restorānos un tamlīdzīgos uzņēmumos valdošā parašā pieprasīt no viesiem tēriņa samaksu tikai pēc patērēšanas. Šī paraša izpaužas restorānu u. c. tamlīdzīgu uzņēmumu īpašnieku tradicionālā viesmīlībā, laipnībā un pieklājībā. Bet restorāna saimnieks, dodot viesim pasūtītos ēdienus vai dzērienus ar to nebūt vēl nav nodomājis piešķirt viņam kredītu; taisni otrādi: pieprasīto viņš dod vienīgi cerībā, ka viesis ir spējīgs tūlīt tēriņu samaksāt un pārlicībā, ka viesis to arī darīs.

Tā tad pēc būtības ēdienu un dzērienu pasūtīšana restorānā nav nekas cits kā darījums pret tūlītēju samaksu (tā arī Bindings cit. darbs, lpp. 561).

No sacītā ir skaidrs, ka pie tēriņa nesamaksas visraksturīgākā pazīme ir restorānu un tamlīdzīgu uzņēmumu saimnieku tradicionālas pieklājības ļaunprātīga izmantošana no viesu puses.

IV. Attiecībā uz tēriņa nesamaksas **krimināltiesisku raksturu** zinātnieku starpā pastāv lielas domstarpības; daži pieskaita šo deliktu pie kāda no jau pastāvošiem deliktiem, bet citi atrod, ka tēriņa nesamaksa esot patstāvīgs delikts.

1) Tēriņa nesamaksa bieži tiek pielīdzināta **kredīta krāpšanai**, t. i. cita pamudināšana kredīta piešķiršanai vai pagarināšanai, maldinot to par kredīta ņēmēja mantas stāvokli. (Krāpšanas paveids.)

Ēdienu un dzērienu pasūtīšana restorānos, kā jau aizrādīts, tomēr nav kredīta darījums, bet gan darījums pret tūlītēju samaksu. Samaksa restorānu saimnieku pieklājības dēļ gan tiek pieprasīta pēc patērēšanas, kāds apstāklis tomēr neskaņ darījuma būtību. Tā tad kredīts

nemaz netiek «izkrāpts», kādēļ nevar būt arī runas par tēriņa nesamaksu pielīdzināšanu kredīta krāpšanai.

Bez tam pie tēriņa nesamaksas restorāna saimnieka maldināšanās tiek izsaukta ar viesu konkludentiem darbiem (proti, ar ēdienu pasūtīšanu un patērēšanu), kamēr pie krāpšanas kredīta iegūšanai prasāma pozitīva darbība — fakta nepareiza attēlošana, sagrozīšana vai noslēpšana. Tā, piemēram, nevar apvainot krāpšanā tirgotāju, kas pieņemot tam piešķirto kredītu, vienkārši noklusē savu maksātspēju. Lai varētu runāt par krāpšanu kredīta iegūšanai, ir nepieciešami, lai tirgotājs noslēptu maksātspējas faktu, uzdodot kādus nepatiesus apstākļus, kas stiprinātu viņa kredītu. (Sal. Kolars, cit. darbs l. p. 26., Kronachers, cit. darbs l. p. 6.). Latvijas Senāts iet vēl tālāk un atzīst, ka ne tikai preču saņemšanas fakts uz kredīta pats par sevi nebūt nav vēl pietiekošs, lai varētu būt runa par īstenības sagrozīšanu, bet atrod, ka pat kredīta ieguvēja apgalvojumi par savu maksātspēju, vai pat bagātību, nepadara vēl viņa rīcību par sodāmu pievilšanu kā krāpšanas sastāvdaļu. (Fr. Kamradziuss, Kr. K. D. spr. Nr. 323, Urbāna u. c. l., tēze 1009; l. p. 502., 503.)

Jāpiezīmē, ka viss teiktais attiecas vienīgi uz to tēriņa nesamaksas gadījumu, kad maksātspējīgais viesis pasūta ēdienus ar nodomu tēriņu nesamaksāt (sk. augstāk II, 1). Visiem pārējiem tēriņa nesamaksas veidiem ar kredīta krāpšanu absolūti nekā kopēja nav, jo tur viesis pat nedomā maldināt restorāna saimnieku par savu maksātspēju, vai nu tādēļ, ka viņš faktiski ir maksātspējīgs, vai arī tādēļ, ka viņš atrodas pārliecībā (kaut arī maldīgi) par savu maksātspēju. (Sal. N. Kaganers, cit. darbs l. p. 23.)

No sacītā tā tad skaidri izriet, ka tēriņa nesamaksu restorānā nevar subsumēt zem kredīta krāpšanas delik-

ta, jo tanī trūkst kredīta krāpšanas elementu: kredīta piešķiršana un aktīva maksāspējas iegulvošana.

2) Tēriņa nesamaksa visbiežāk tiek pielīdzināta vispārējās krāpšanas sastāvam.

Krāpšanas jēdziens kā modernā krimināltiesību doktrinā, tā arī jaunajos Rietumeiropas kriminālkodekos, to starpā arī mūsu 1933. g. 24. IV Sodu likumā, formulēts gandrīz vienādi. Saskaņā ar mūsu Sodu likuma 553. p., krāpšanas noziegums uzskatāms par izdarītu, kad kāds «ar nolūku gūt sev vai citai personai mantisku labumu, pamudinājis kādu personu, apzināti maldinādams to ar faktu viltīgu sagrozījumu, izdarīt savām vai citas personas mantiskām interesēm kaitīgu darbību vai bezdarbību, ja tāda darbība vai bezdarbība izdarīta».

Tā tad krāpšanas pamatelementi, bez kuņas esamības nevar runāt par krāpšanas sastāvu, ir sekojoši:

- a) mantkārīgs nolūks;
- b) mantiska labuma iegūšana;
- c) citas personas pamudināšana iestāties tai neizdevīgā darījumā (mantisks kaitējums);
- d) viltīga maldināšana un
- e) faktu sagrozījums.

Lai varētu tikt pie skaidrības, vai tēriņa nesamaksa ir tikai viens no krāpšanas veidiem, vai tas ir īpašs, patstāvīgs delikts, mums būtu tuvāk jāiztirzā visi šie krāpšanas pamatelementi un jānodibina, vai visi šie rekvizīti ir sastopami arī tēriņa nesamaksas gadījumā. Ja izrādītos, ka kaut viens no šiem pamatelementiem pie tēriņa nesamaksas trūkst, tad, protams, nevar būt arī runas par šī nodarījuma subsumēšanu zem krāpšanas nozieguma, jo nevar taču uzskatīt par krāpšanu tādu nodarījumu, kuram trūkst kaut viens no krāpšanas elementiem. Ievē-

darīt atrazdamies galīgai nepieciešamībai līdzīgā stāvoklī; tērēt un tēriņu nesamaksāt viņu pamudināja dabiskais dzenulis apmierināt izsalkumu un viņa nolūks bija vērsts uz bada sajūtas apmierināšanu. Ņemot vērā, ka viesā rīcības motīvi nav vērsti taisni uz viņa mantas pavairošanu, tad šeit, mantkārīgs nolūks nebūtu saskatāms.

Tērēt un tēriņu nesamaksāt šo viesi var pamudināt arī citi iemesli, kā, piemēram, neapmierinātības sajūta, kas radās, skatoties uz noteiktām baudu vielām un kas prasa šo nepatīkamo sajūtu apmierināšanu. Ja cilvēks nav spējīgs šos centienus apspiest un tos apmierina pretlikumīgā veidā, tad viņš to dara nevis «mantkārīgā nolūkā», bet gan tikai, lai apmierinātu savu «baudas kāri». Tā tad pēc Kronachera arī šinī gadījumā nebūtu sastopama mantkārība, jo viesā rīcības motīvs un mērķis nav vērsti uz mantas pavairošanu.

Viss teiktais tomēr attiecas vienīgi uz maksātnespējīgo viesi. Ja tomēr maksātspējīgs viesis nesamaksā tēriņu, tad viņš to dara jau nevien tādēļ, lai apmierinātu kādu nepatīkamu sajūtu, bet taisni mantkārīgā nolūkā, lai pretlikumīgi novērstu savas mantas pamazinājumu (sevišķi skaidri tas parādās gadījumā, kad nodoms nesamaksāt radās pēc patērēšanas).

Bet no tā izriet, ka pat izejot no Kronachera mantkārīga nolūka jēdziena, mantkārīgs nolūks ir sastopams vismaz tanīs gadījumos, kuŗos maksātspējīgs viesis tēriņu nesamaksā.

Izejot turpretim no vispāratzīta mantkārīga nolūka jēdziena, jātaisa slēdziens, ka itin visos tēriņa nesamaksas veidos pie nodarītāja konstatējams mantkārīgs nolūks un šinī ziņā tēriņa nesamaksa ne ar ko neatšķiras no krāpšanas.

b) Par mantiska labuma objektu var būt vispār kuŗa katra manta, vai nu konkrētā lieta, vai lietu kopība,

vai arī abstraktas tiesības uz mantu. Mantisks labums ir katra labvēlīga mantas stāvokļa pārveidošana, kas var tikt izteikta naudā; tā ir mantiska kaitējuma pretstats (sal. Hegler, cit. darbs, l. p. 432.).

Kaut arī tiek prasīts, lai mantisku labumu varētu izteikt naudā, tas tomēr nenozīmē, ka tam jābūt tādām, kas var tikt izteikts noteiktos skaitļos. Bieži vien mantiska labuma esamība pati par sevi nav apšaubāma, bet viņa lielums tomēr nav izteicams noteiktos skaitļos.

Nav prasāms, lai mantisks labums būtu sevišķi liels: pietiek arī ar visniecīgāko mantisko labumu.

Tāpat nav prasāms, lai mantiskam labumam būtu ilgstošs raksturs. Pilnīgi irrelevanti ir arī tas, kādā veidā iegūtais mantiskais labums tiek izlietots. No svara ir tikai tas, lai kāds, kaut arīniecīgs labums uz visīsāko laiku pārietu nodarītāja rīcībā.

Izejot no šāda mantiska labuma jēdziena, ir skaidrs, ka mantiska labuma esamība pilnā mērā sastopama arī pie baudas vielas iegūšanas.

Attiecinot teikto uz tēriņa nesamaksas gadījumu, jānāk pie slēdziena, ka visos tēriņa nesamaksas veidos vienis iegūst mantisku labumu, neatkarīgi no tā, kad viņam parādījās nodoms nemaksāt.

Tā tad arī šinī ziņā tēriņa nesamaksa neatšķiras no krāpšanas.

c) Mantisks kaitējums. Kā jau aizrādīts (augstāk zem b), mantisks kaitējums ir mantiska labuma otrā puse. Nodarītājs, iegūstot sev mantisku labumu, līdz ar to nodara cietušam mantisku kaitējumu. Viss tas, kas teikts par mantiska labuma objektu, bez ierobežojumiem un izņēmumiem attiecināms arī uz mantiska kaitējuma objektu. Pretēji mantiskam labumam, mantisks kaitējums ir katra nelabvēlīga mantas pārveidošana un pie tam ne tikai mantas pamazinājums (damnum emergens),

bet arī sagaidāmā mantas pavairojuma neiestāšanās (lucrum cessans); (sal. Heglers, cit. darbs l. p. 429.). Arī mantiskam kaitējumam jābūt tādām, kas var tikt izteiktas naudā. Zaudējumam (mantiskam kaitējumam) cietušā pusē jāatbilst ieguvumam (mantiskam labumam) ieguvējā pusē. Nav tomēr nepieciešams, lai zaudējums un ieguvums absolūti atbilstu viens otram (sal. Heglers, cit. darbs l. p. 433.).

Attiecinot teikto uz tēriņa nemaksas gadījumu, jānāk pie slēdziena, ka visos gadījumos restorāna saimnieks cieš mantisku kaitējumu, pie kam šis mantiskais kaitējums pilnīgi atbilst mantiskam labumam, kuŗu ieguvis viesis.

No visa sacītā tā tad izriet, ka arī mantiska kaitējuma ziņā tēriņa nesamaksas gadījumi ne ar ko neatšķiras no krāpšanas (sal. N. Kaganers, cit. darbs l. p. 56.).

d) Viltīga maldināšana. Maldināšana izpaužas nepareizu priekšstatu radīšanā vai uzturēšanā citā personā attiecībā uz kaut kādu apstākli. Sakarā ar to šī persona tiek pamudināta izdarīt savām mantiskām interesēm kaitīgu darbību vai bezdarbību. Maldīga priekšstatu radīšana var pastāvēt jebkuŗā darbībā, bezdarbībā vai izturēšanās.

Maldināšana uzskatāma par krāpšanas nozieguma raksturīgāko momentu, jo ar to krāpšana atšķiras no citiem noziegumiem pret mantu (zagšanas, piesavināšanās).

Senā Romā maldināšanu definēja kā uz citu pievilšanu vērstu darbību un tādā veidā vēl līdz šim civiltiesības saprot maldināšanu.

Civiltiesības izpētīja maldināšanas jēdzienu sakarā ar mācību par tiesiskiem darījumiem un par viltus (dolos malus) iespaidu uz tiesisku darījumu spēkā esamību. Civiltiesības arī pirmās devušas viltus pareizu definīciju

(P. Mincs, cit. darbs, l. p. 334.). Tā arī mūsu Civillikums pilnīgi pareizi definē viltus, kā «otras personas prettiesīgu maldinājumu, lai viņu piedabūtu izdarīt viņas interesēm pretēju darbību vai atturēties no tā». (C. L. 1459. p.) Pie tam civiltiesības arī uzstādīja principu, ka tā maldināšana, no kuŗas varēja viegli izsargāties, ir tiesiski irrelevanta (C. L. 1460. p.). Ja turpretim maldināšana ir tāda, ka ar parasto uzmanību to noskārst nevar, tad civiltiesības aizsargā maldināto (piešķirot viņam tiesības prasīt darījuma atcelšanu vai zaudējuma atlīdzību). Tādā veidā maldinātājs bija pietiekoši aizsargāts. Tomēr valsts vara atrada par nepieciešamu atsevišķos gadījumos piedraudēt civiltiesisku viltu ar soda pielietošanu, radot ar to sevišķu noziedzīgu sastāvu.

Bet ar ko krimināltiesiskā pievilšanās atšķiras no civiltiesiskās? Vai starpība ir tikai kvantitatīva vai arī kvalitatīva? Acīmredzot, tā ir tikai kvantitatīva, jo abos gadījumos vainīgais ar savu izturēšanos maldina cietušo un pamudina to izdarīt savām interesēm kaitīgo darbību (sal. prof. P. Mincs, cit. darbs, l. p. 336.). Šī kvantitatīvā starpība pastāv viltīgu darbību intensīvitātes pakāpē. Pie kriminālās pievilšanas prasāms, lai vainīgais piemērotu sevišķi intensīvus paņēmienu cīta maldināšanai (sal. Lists, cit. darbs, l. p. 456.), no kuŗas ar attiecīgos apstākļos iespējamo uzmanību nevar izsargāties. Attiecībā uz šo iespēju izsargāties no viltus, pastāv divas teorijas. Pēc vienas pie krimināltiesiskās maldināšanas nepieder tie gadījumi, kad no pievilšanas var izsargāties ar parasto uzmanību; pēc otras teorijas par izšķiŗošu uzskata uzmanības pakāpi, kuŗu konkrētā gadījumā konkrētā persona bija spējīga pielietot. Šī teorija, bez šaubām, ir taisnīgāka par pirmo. (P. Mincs, cit. darbs, l. p. 337.)

Kā Krievijas Senāts, tā arī Latvijas Senāts vienmēr prasījuši, lai maldināšana būtu sevišķi viltīga un tikai tad arī atzina noziedzīgā viltus esamību.

Tā bij. Kriev. Senāts savā spriedumā Michailovu lietā (Rešeņija ugolovnavo kasacionnavo departamenta Praviteļstvujuščavo Senāta, 1869. g. Nr. 609) norādīja, ka ne katrs viltus rāda krāpšanu, bet gan tikai tāds, kuŗa izvešanai izlietoti sevišķi līdzekļi. J. Ščerbakova lietā (1869. g. Nr. 185) bij. Kriev. Senāts norādīja, ka sodāmam viltum jābūt tādā, lai no tā nevarētu aizsargāties ar parasto uzmanību. Turpretim savā 1869. g. spriedumā D. Chodova lietā (Nr. 263) bij. Kriev. Senāts nostājies uz tā redzes viedokļa, ka vienīgi neiespējamība viltu noskārst rāda krimināltiesisku viltu. Pie tāda paša uzskata bij. Kriev. Senāts pieturējās arī savā 1900. g. spriedumā Nr. 6. Kojanoviča lietā, ar ko jau galīgi tiek novērsts krimināli sodāms viltus.

Latvijas Senāts savā 1925. g. 30. X spriedumā Nr. 504 Herberga lietā (Fr. Kamradziuss, Kr. K. D. spriedumu težu pilnīgs kopojums, 1928. g. I. p. 489—490) pasvītvoja ka maldināšanas līdzeklis nav atzīstams par krāpšanas līdzekli, kad cietušais varēja pārbaudīt to faktu, par kuŗu ticis maldināts; savā 1928. g. 30. IV spriedumā Nr. 236 Aronsona lietā (Fr. Kamradziuss, turpat I. p. 501, 502) Senāts norādīja, ka pircēja iegalvojums par savu kredīspēju nav kvalificējams kā viltus Sodu likuma nozīmē. Savā 1928. g. 7. VI spriedumā Urbana u. c. lietā Nr. 323 (Fr. Kamradziuss, turpat, I. p. 502, 503) Senāts paskaidrojās, ka maldināšana nav atzīstama par sodāmu, kad cietušais pēc lietas apstākļiem to varēja noskārst. To pašu Senāts atkārtu arī citos spriedumos (1932. g. 5. II spr. Nr. 127 Zvaigznes lietā; sal. Jēkabs Štumbergs. Izvilkumi no Senāta Kriminālā Kasācijas Departamenta spriedumiem, 1934. g. Tēzes 1628—1630; I. p. 51).

Attiecinot visu teikto uz tēriņa nesamaksas gadījumiem, mēs varam konstatēt sekojošo:

Maksātnespējīgais viesis, kas patērē ēdienus restorānā ar nodomu par tēriņu nesamaksāt un neziņo saimniekam par savu maksātnespēju, ar šo savu izturēšanos rāda saimnieka personā maldīgu priekšstatu par to, ka viņam līdzekļi samaksai ir un ka viņš arī vēlās samaksāt. Ar to viesis acīmredzot maldina restorāna saimnieku un pamudina viņu izdarīt savām mantiskām interesēm kaitīgu darbību (t. i. izsniegt ēdienus bez sagaidāmās atlīdzības). Bet vai šāda maldināšana ir «viltīga» Sodu likuma 553. p. I d. nozīmē, citiem vārdiem: vai viesis maldinot saimnieku, pielietoja tādus sevišķus paņēmienus, no kuriem saimnieks, pielietojot šinīs apstākļos iespējamo uzmanību, nevar izsargāties?

Ēdienu pasūtīšanas fakts, bez šaubām, var izsaukt pie restorāna saimnieka maldināšanu attiecībā uz viesu maksātnespēju un viesu gribu par tēriņu samaksāt. Šī maldināšana notiek ar veselu rindu sevišķu paņēmienu palīdzību (vietas ieņemšanu pie galdina, uzdošanās par maksātnespējīgu viesi ar ēdienu pasūtīšanu un patērēšanu). Ievērojot sevišķu restorāna saimnieka stāvokli restorāna apmeklētāju priekšā, jānāk pie slēdziena, ka saimnieks ar visu attiecīgos apstākļos iespējamo uzmanību nevar maldināšanu noskārst, jo viņš nevar pārbaudīt nedz viesu maksātnespēju, nedz arī viņu maksātgribu. Nevar taču uzlikt saimniekam par pienākumu pieprasīt no viesu iepriekšēju samaksu, jo tas runātu pretim pastāvošām parašām (sal. N. Kaganers, cit. darbs. I. p. 67., 68.).

Tā tad jāatzīst, ka minētā tēriņa nesamaksas gadījumā sastopama viltīgā maldināšana.

Teiktais attiecināms arī uz to gadījumu, kad maksātnespējīgs viesis patērē ēdienus ar nodomu par tēriņu nesa-

maksāt, jo dotā gadījumā viņš maldina saimnieku attiecībā uz savu maksātgribu.

Citādi tas tomēr ir gadījumos, kad pie viesā (vienalga, vai maksātspējīga vai maksātnespējīga), nodoms nemaksāt par tēriņu parādījās tikai pēc patērēšanas.

Šādos gadījumos nevar būt runa par maldināšanu, jo maksātspējīgs viesis pasūtot ēdienus nav maldinājis saimnieku nedz par savu maksātspēju, nedz par nodomu tēriņu samaksāt; tāpat maksātnespējīgs viesis apzināti (apzinātība katrā ziņā prasāma; sal. Sodu lik. 553. p. I d.), nemaldina saimnieku par minētiem apstākļiem.

Tādā veidā jānāk pie slēdziena, ka viltīga maldināšana konstatējama ne visos tēriņa nesamaksas veidos, bet vienīgi dažos.

e) Cits jautājums ir tas, vai šī viltīgā maldināšana izteicas arī faktu sagrozījumā, kāds apstāklis būtu nepieciešams, lai nodibinātu krāpšanas nozieguma sastāvu.

Par faktu nosauc katru apstākli, kuŗu var attiecināt uz pagātni un tagadni, bet nekādā ziņā ne uz nākotni. Ar to faktu sagrozījums atšķiras no nepatiesiem solījumiem, kuŗi attiecas tikai uz nākotni. Par faktiem var būt netiekvien ārējās pasaules apstākļi, bet arī cilvēka iekšējās pasaules apstākļi (cik tālu viņi attiecas uz pagātni un tagadni).

Šāds uzskats uz to faktu jēdzienu, kuŗu viltīgs sagrozījums var radīt krāpšanas nozieguma sastāvu, pašlaik ir valdošs tiesību zinātnes literātūrā (sal. prof. P. Mincs, cit. darbs, l. p. 338., Heglers, cit. darbs, l. p. 420., 21., J. Fonicki, Mošeņičestvo po ruskomu pravu II d., l. p. 88., 89.) un praksē (sal. Latv. Sen. Kr. K. D. spr. Nr. 145 no 1923. g. 29. I, Nr. 214 no 1926. g. 29. I, Nr. 129 no 1928. g. 30. I, Fr. Kamradziusa cit. darbā, l. p. 483., 490., 491., 496., 497.).

Latvijas Senāts visos augšminētos spriedumos norāda uz gluži vienu un to pašu, proti, ka «pievilšana objektīvā nozīmē ir īstenības sagrozīšana un tādēļ par to var būt runa tikai tad, ja viņa attiecas uz noteiktiem faktiem, t. i. uz kautko, kas noticis vai notiek, bet nevis uz nākamībā notiekošo, kādēļ viltīgu solījumu nevar uzskatīt par sodāmu pievilšanu, krāpšanu.

No tā skaidri izriet, ka pēc mūsu Senāta prakses nevar pavest zem «faktu» jeb «īstenības viltīga sagrozījuma» tādu apstākļu nepareizu attēlošanu, kas attiecas uz nākotni.

Attiecinot teikto uz tēriņa nesamaksu vispirms jānodibina, vai «nodoms samaksāt» vispār būtu uzskatāms par faktu minētā nozīmē.

Nodoms kautko izdarīt vienmēr attiecas uz nākotni, jo tas nav nekas cits, kā solījums nodomāto izpildīt. Ja tas nenotiek, tad mēs runājam par dotā solījuma neizpildīšanu; bet solījuma neizpildīšana, pamatojoties uz ciešu Senāta praksi, nav uzskatāma par «faktu» viltīgu sagrozījumu.

Piemērojot teikto tēriņa nesamaksas gadījumiem, jākonstatē, ka maksātnešpējīgs viesis, kas apzinoties savu maksātnešpēju pasūta ēdienus ar nodomu par tēriņu nesamaksāt, ar pasūtīšanas faktu maldina saimnieku kā attiecībā uz savu maksātnešpēju, tā arī attiecībā uz savu maksātnešpēri. Maldinot saimnieku par savu maksātnešpēju, viņš sagroza faktus (proti, faktu par līdzekļu esamību); turpretim ar maldināšanu par savu nodomu maksāt, viņš nekādu faktu nesagroza (jo nodoms nav fakts). Bet kas tad īsti pamudina saimnieku izsniegt ēdienus? Acīmredzot ne tik daudz pārliecība par viesu maksātnešpēju (jo arī maksātnešpējīgs var nemaksāt), bet gan pārliecība par viesu gribu tēriņu tūlīt samaksāt. Tā tad iemesls, kas pamudina dotā gadījumā saimnieku izdarīt savām interesēm

kaitīgu darbību ir nevis tas apstāklis, ka viesis inscenējis savu maksātspēju, bet gan tas, ka viesis iedvesmojis saimniekam pārliecību par savu gribu tēriņu samaksāt. Bet šī priekšstata radīšana, kā mēs pierādījām, nav faktu viltīgs sagrozījums un tā tad viesā nodarījums arī nevar tikt uzskatīts par krāpšanu.

Visos pārējos tēriņa nesamaksas gadījumos faktu sagrozījuma trūkums ir acīmredzams, kādēļ jānāk pie slēdziena, ka tēriņa nesamaksai trūkst raksturīgs krāpšanas rekvizīts: faktu sagrozījums.

Ņemot vērā, ka dažos tēriņa nesamaksas gadījumos trūkst viltīgas maldināšanas (sk. augstāk d.), bet itin visos šī nodarījuma veidos trūkst faktu sagrozījums, tad šo divu raksturīgo krāpšanas rekvizītu trūkuma dēļ, nevar subsumēt tēriņa nesamaksu zem krāpšanas sastāva, jo par krāpšanu var atzīt vienīgi tādu nodarījumu, kam piemīt visi 5 krāpšanas nozieguma pamatelementi.

V. Arī zem cita nozieguma sastāva tēriņa nesamaksu nevar subsumēt.

- 1) Tēriņa nesamaksai nav nekā kopēja ar zādzību (S. l. 546. p.), jo pie tēriņa nesamaksas trūkst svešas mantas «paņemšana», jo pasūtīto restorāna saimnieks dod labprātīgi.
- 2) Tēriņa nesamaksu nevar pielīdzināt arī piesavināšanai (S. l. 541. p.), jo restorāna saimnieks «neuztic» pasūtīto viesim, bet nodod to patērēšanai, tas ir īpašumā.

Tā tad tēriņa nesamaksas gadījums nepaiet ne zem viena mūsu Sodu likumam pazīstama nozieguma sastāva.

Ņemot vērā, ka tēriņa nesamaksa mūsu sodu likumā nav arī izdalīta kā delictum sui generis, jānāk pie slēdziena, ka šis nodarījums no mūsu likumdošanas viedokļa atzīstams par nesodāmu.

VI. **Latvijas tiesu prakse.** Latvijas tiesām diezgan bieži nācies sastapties ar šo nodarījumu, pie kam zemākās instances arvien mēģinājušas pavest tēriņa nesamaksas gadījumu zem krāpšanas sastāva, bet apellācijas instances, neatrodot šinī nodarījumā krāpšanas pazīmjū, bijušas spiestas zemāko instanču spriedumus atcelt un apsūdzētos attaisnot.

Kas attiecas uz Senāta praksi, tad cik par to var spriest no izdotiem Senāta Kriminālā Kasācijas Departamenta sprieduma krājumiem, Senātam ar šo nodarījumu nācās sastapties ārkārtīgi reti un izdotos krājumos es atradu tikai vienu uz šo gadījumu attiecošos spriedumu. Šinī spriedumā (1932. g. 15. VII spr. Klasson un Zanders lietā, sal. J. Štumbergs, cit. darbs. I. p. 32;*) Senāts principā neatzīst šo nodarījumu par sodāmu. Tomēr Senāts minētā lietā atstājis apsūdzēto kasācijas sūdzību par Rīgas Apgabaltiesas II krim. nod. spriedumu, ar kādu spriedumu apsūdzētie bija sodīti par hulīganismu (1903. g. S. I. 262¹. p.), bez ievēribas. Senāts augšminētā spriedumā norādījis uz to, ka Apgabaltiesai bija pamats dotā gadījumā atzīt apsūdzēto rīcību (restorāna atstāšana, nesamaksājot par tēriņu) par izdarītu aiz palaidnības.

No šī Senāta sprieduma tā tad izriet, ka apsūdzēto rīcība (t. i. tēriņa nesamaksa), ja tā nebūtu bijusi izdarīta aiz palaidnības, no mūsu Sodū likuma viedokļa nebūtu atzīstama par noziedzīgu.

Sakarā ar šo var rasties jautājums par tēriņa nesamaksas sodīšanu pēc 1933. g. S. I. 281. panta (hulīganisms). Tomēr, lai sodītu tēriņa nesamaksas gadījumus saskaņā ar S. I. 281. p., katrā gadījumā būtu jākonstatē, ka nodarījums bija izdarīts vienīgi aiz palaidnības un nepamattas ļaunprātības. Ņemot tomēr vērā, ka persona, nesa-

*) Piezīme. Sprieduma datums un lietas Nr. šeit apzīmēti nepareizi.

maksājot tēriņu, to gandrīz vienmēr izdara mantkārīgā nolūkā, tad cik morāliski nosodāma šī darbība arī nebūtu, tā tomēr nav sodāma.

No visa teiktā tā tad skaidri izriet, ka arī pēc Latvijas Senāta prakses, tēriņa nesamaksa pati par sevi neatbilst nevienam no Sodu likumā paredzētiem noziegumiem, kādēļ tā de lege lata uzskatāma par nesodāmu nodarījumu.

VII. Tēriņa nesamaksa restorānos un taml. uzņēmumos — pēc manām domām — uzskatāma par tik nekrietnu un morāliski zemi stāvošu rīcību, ka mēs nevaram apmierināties ar šī nodarījuma nesodāmību. Šis jautājums tika aizskārts arī otrā Latvijas Krimināltiesību Kongresā un prof. A. Krugļevskis (sal. A. Krugļevski «Kā lietderīgāk aprakstīt krāpšanas sastāvu sodu likumos?». Pielikums pie Tieslietu Ministrijas Vēstneša Nr. 2, 1940. g., l. p. 324, piez. 22) izteicis domas, ka apvienotas krāpšanas formulas nodibināšana vēl nepadara par lieku nozieguma dažādu papildu sastāvu noteikšanu (piem., tā sauc. «Zechprellerei»). Pilnīgi pareizi arī no mūsu šinī referātā iztirzātā viedokļa A. Krugļevskis nāk pie slēdziena, ka tēriņa nesamaksai kā svešu mantu un pakalpojumu bezatlīdzības izspiešanai piemīt specifiskas īpašības, kas liek likumdevējam izdalīt tos no krāpšanas vispārējā sastāva. Vajadzība pēc šī nodarījuma kriminālizācijas radās sevišķi sakarā ar valsts kulturas tālāko attīstību. Šo nodarījumu speciālu sastāvu trūkums mūsu Sodu likumā pēc A. Krugļevska domām norāda uz to, ka pie mums vēl neesot radusies īsta vajadzība pēc šo nodarījumu sodīšanas. Šim pēdējam slēdzienam es nevaru piekrist. Tomēr arī Krugļevskis atrod par pareizu gadījumā, ja rastos vajadzība pēc šī nodarījuma sodīšanas, nevis ietilpināt šo nodarījumu krāpšanas jēdzienā, bet gan radīt tam speciālu sastāvu. (Pie pretējā uzskata pieturas T. Ūdris, sal. cit. A. Krugļevska darbu, turpat l. p. 324, piez. 22).

Tā tad, ņemot vērā, ka tēriņa nesamaksas gadījumu nav iespējams subsumēt ne zem viena no mūsu Sodu likumā pazīstama noziedzīga sastāva un ka arī pie mums radusies vajadzība pēc šī nodarījuma sodāmības, tad atliek tikai viens: de lege ferenda būtu jāieved Sodu likumā speciāls noteikums, kas paredz šī nodarījuma sodāmību. — Pie tam būtu vēlams šo sodāmību attiecināt uz visiem tēriņa nesamaksas veidiem un uz līdzīgiem gadījumiem (piem., nesamaksa par mājokli viesnīcā, veduma nesamaksa ormaņiem u. t. t.), kur nodarījuma juridiskā būtība ir vienāda.

Ievērojot samērā vieglo iespēju slepeni izvairīties no samaksas, būtu jāsoda arī mēģinājums šo noziegumu izdarīt.

Attiecībā uz sankciju būtu pareizi, ievērojot parasti mazo pametumu, noteikt šim nodarījumam aresta vai nau-das sodu, bet pie šī nodarījuma atkārtotās pastrādāšanas sankcija būtu jāpaaugstina līdz cietuma sodam.

Kas zīmējas uz šī nodarījuma vietu Sodu likumā, tad pēc manām domām būtu pareizi to ietilpināt nodalījumā par «uzticības nelietīgu lietošanu» kā sevišķu deliktu.

VIII. **Ārvalstu likumdošana** atrisinājusi šo jautājumu dažādi: 1) *Vācija* 1876. g. 26. II Strafgesetzbuch für das deutsche Reich tēriņa nesamaksu kā speciālu deliktu nepazīst. Reichsgericht prakse gan ietilpina «Zechprellerei» gadījumus krāpšanas vispārīgā sastāvā (sal. P. Lejiņš, «Kā lietderīgāk aprakstīt krāpšanas sastāvu Sodu likumā», pielikums pie T. M. V. Nr. 2 1940. g. 1. p. 346), jo pēc Reichsgericht'a domām nolūkā nākotnē maksāt konstatējama «fakta» esamība. Šis uzskats tomēr atzīstams par maldīgu (sal. IV, e). Vācu Sodu likums 1935. g. tomēr ievēdis blakus krāpšanas pantam vēl vienu papildus pantu

(265-a), kas paredz atsevišķi «Erschleichung von Leistung oder Zutritt».

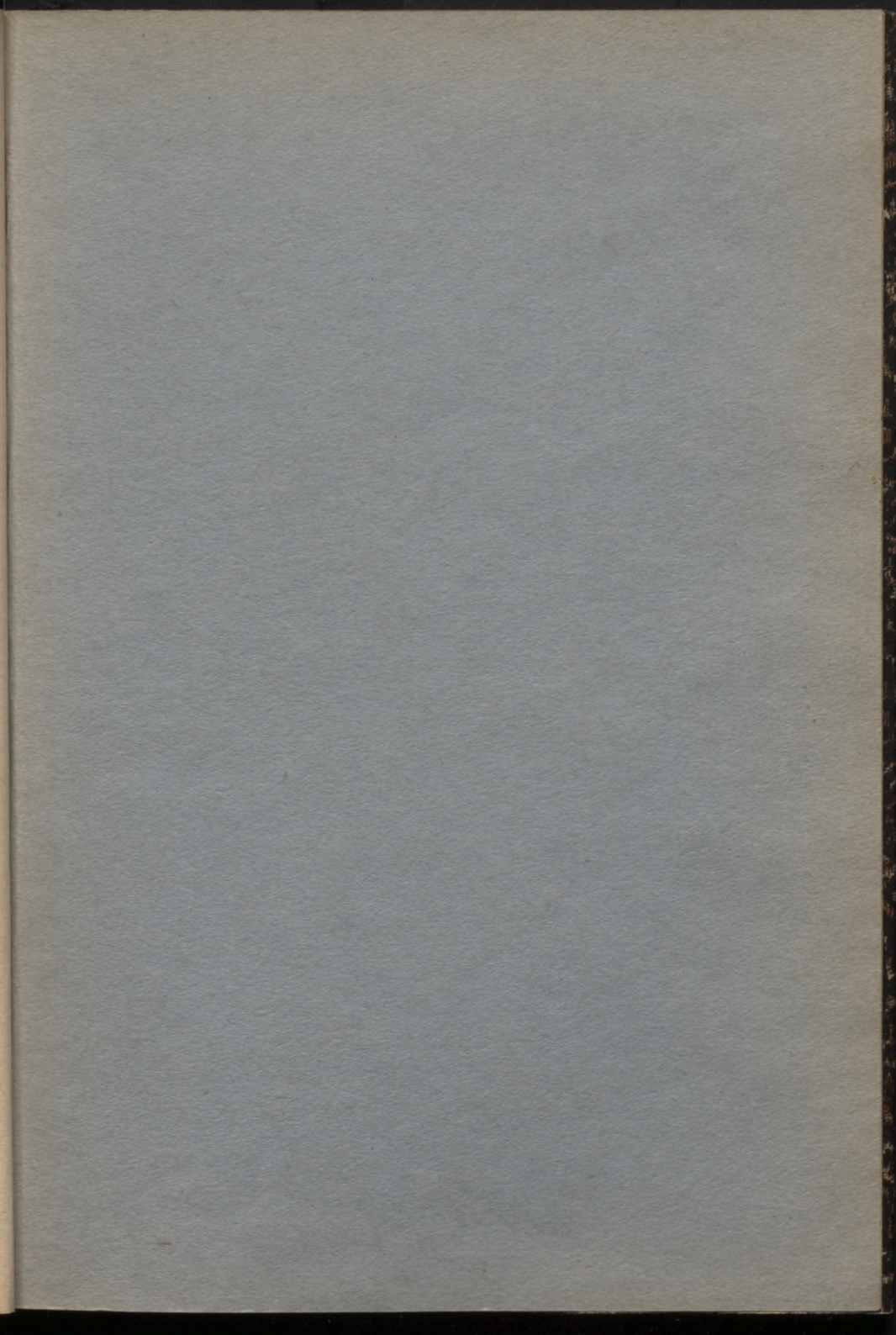
2) Francijas 1810. g. 12. II Code pénal ar savu 1873. g. 26. VII papildinājumu 401. pantam ievēdis speciālu deliktu: «filouterie d'aliments», zem kuŗa jāsaprot ēdienu vai dzērienu patērēšana ar nodomu par tēriņu nemaksāt». Šeit tomēr paredzēts tikai viens tēriņa nesamaksas veids un proti, kad viesis, apzinoties savu maksātnespēju, patērē pasūtīto ar nodomu par to nemaksāt.

3) Šveices 1938. g. Sodu likums blakus parastam krāpšanas pantam (148. p.) ievēdis vēl atsevišķu pantu un, proti, 150. p., kas runā par «tēriņa nesamaksu» (sal. P. Lejiņš, cit. darbs, l. p. 346).

4) Ziemeļamerikas Savienoto Valstu atsevišķo štātu kriminālkodeki paredz tēriņa nesamaksu kā speciālu deliktu (Ņujorkas štāta kodeka 382. p.; Kalifornijas kodeka 537. p.).

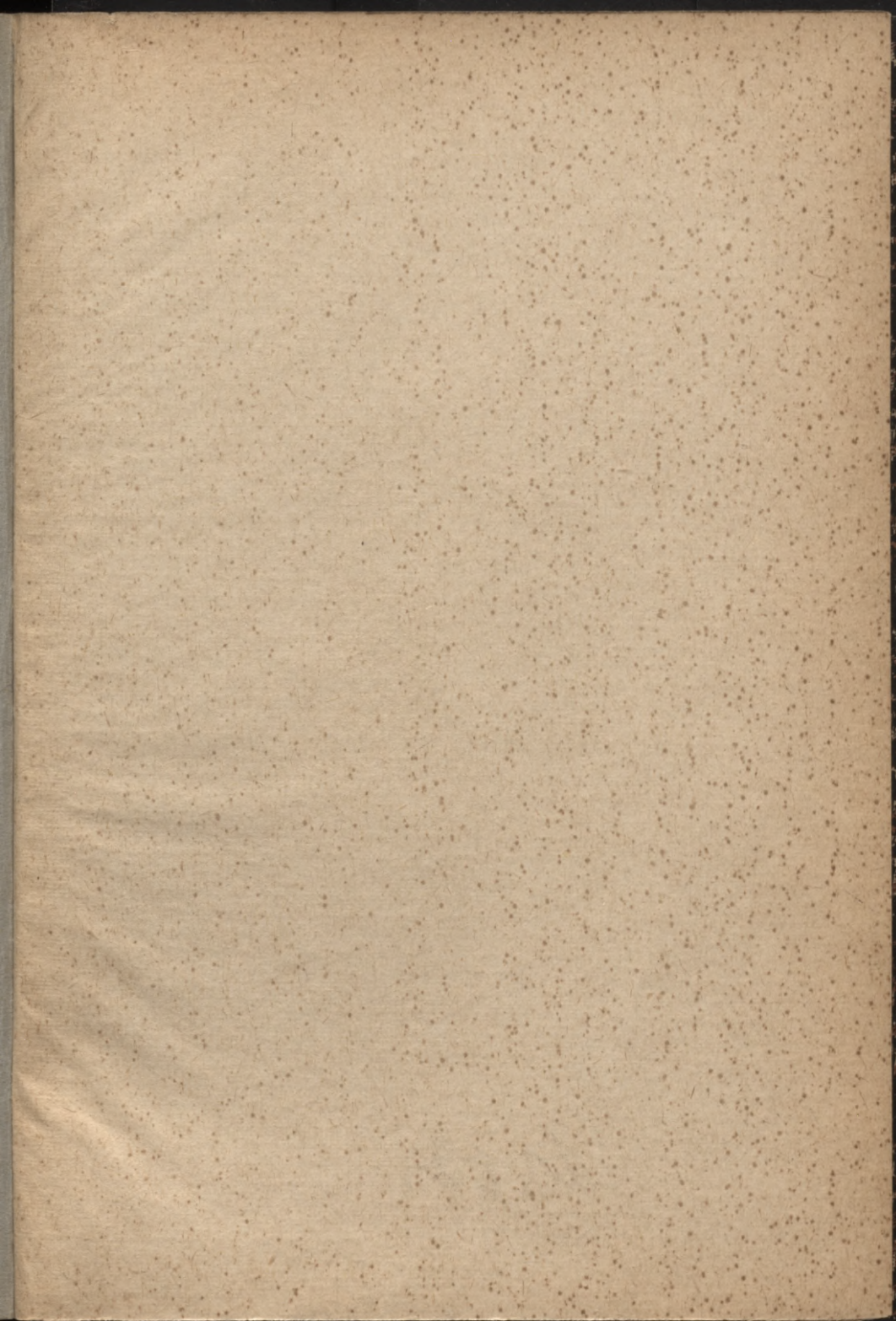
23 071.

- 8. MAI 1940

Zs 67i

01 25

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309046623